

TE TOHU WHAKATAIRANGA

*“He roa te ngaromanga,
he iti te putanga.”*

He nui te kōrero i puta i tērā putanga o te *Muka* mō tā mātou Tohu Whakatairanga. Tērā pea he nui rawa, he taumaha rawa rānei, he maroke noa iho rānei aua kupu whakamahuki i te āhua o tēnei Tohu a te Taura Whiri. Wai ka hua?

Ehara tēnei i te aha heoi anō he whakamōhio noa ake **kua whakakorea te Tohu Whakatairanga mō tēnei tau**. I pēneitia ai nā te tokoiti o ngā tāngata i whakauru mai i mua i te wā i kati ai ngā tono.

Ā tērā tau tirohia anō ai tēnei tohu tautōhito reo Māori, me taku whakapae ka whakatūria anō ā taua wā. Otirā kei te āhua tonu o te tokomaha ka tono mai te whakatau āe rānei me whakatū, kaua rānei.

Heoi anō mō tēnei tau kei te tika tā rātou i kī ai:

*“Ngā kōrero o ērā rangi,
mahue noa ake.”*

TŌKU REO, TŌKU MANA

Ko tēnei tau kua tapaina e te Whakakotahitanga o ngā Iwi o te Ao ko “Te Tau o te Tangata Whenua, Puta noa i te Ao”.

Nā runga i tērā whakatau ka takoto te huatau me āhua whakanui anō tērā whakaaro. Ko te whakatinanatanga o taua whakaaro ko te whakaaturanga haka, waiata me ērā atu mahi a te rēhia ki Te Pokapū Michael Fowler ā te 26 o Pipiri, ā te 10 o ngā hāora i te ata.

I tua atu i te whakatau atu i tēnei tau ko te:

- i) whakakotahi i ngā kapa haka o Te Ūpoko o te Ika nei ki te whakamānawa i te reo Māori ki te waiata, ki te haka, ki te poi.
- ii) tuku kia rangona te ātaahua o te reo Māori e waiatatia ana, e hakaina ana, e poia ana.
- iii) tuku kia kitea te ātaahua o te Māori ki āna mahi, ā, kia rangona ai hoki te wana me te ihi.

I te hui tuatahi i whakaae a Ngāti Pōneke, a Māwai Hākona, a Pukeahu me Te Herenga Waka kia whakakotahi ki te taunaki i te reo tāwhiri o te Taura Whiri i te Reo Māori.

I tua atu i ēnei kapa ko ngā manu tioriori nei, ko ngā rōreka nei kua whakaae kia whai wāhi mai, arā, a Huia Brown (Maitai, Ngāti Kahungunu), a Matewai McCudden (Nēpia, Ngāti Kahungunu), a Hīrini Melbourne (Tūhoe) rāua ko Te Rita Papesch (Ngāti Porou) me Hareruia Āperehama (Ngā Puhi). Ko te kaipānui mō te rā ko Piripi Munro (Ngāti Maru).

E mihi atu ana ki ēnei kua whakaae nei mā rātou e kawea ake te mānuka nā te Taura Whiri i te Reo Māori nei i whakatakoto ki ō rātou aroaro.

Nau mai kia kawea tātou e ngā mahi a te rēhia.

NGĀ REO IRIRANGI MĀORI

I tēra atu putanga o te *Muka* i takoto tētahi punua kōrero mō ngā reo irirangi Māori. Karekau he kōrero pērā i whakaurua atu ki te putanga o te Raumati, engari kāore tēnei take i tutea ki tahaki. Ehara. Inā rā he wāhanga tino nui tō ngā reo irirangi Māori i roto i ngā mahi whakatairanga i te reo Māori. Ki te kore e whakamahia tēnei momo aratuku hei rauemi reo Māori, ki te tukua te kōrerotia o te reo kia waimeha noa iho, he aha hoki te painga?

Mena ki te whakapono atu tātou ki tā ngā reo irirangi Māori anō i whakatau ai hei uaratanga mō rātou, he tino kaupapa nā rātou te whakatairanga i te reo Māori. Engari kei te kite atu te Taura Whiri e pareia ana ngā tuarā o ētahi ki tā rātou anō i whakatau ai, he kore pea nō te ngākau i minamina ki te kōkiri i ngā aupiki, i ngā āhuatanga papatoiake o tēnei kaupapa.

Ko te āhua nei, kei te warea kē ētahi o ngā reo irirangi ki te whakawai i te hunga kāore nei e matatau ana ki te reo. Kāore te Taura Whiri e kī ana kaua rawa e aroha atu ki tēnei hunga, engari *inā noa ake* te aroha atu ki te reo Māori me te hunga e whakamomori ana kia ora tonu tēnei puiaki kāmehameha a tātou. Waihoki, ko wai kei te kī kore rawa te hunga kōrero Pākehā e rata atu, e whakarongo atu ki ngā reo irirangi kei te pāho ki te reo Māori?